

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

-

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

-

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

-

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

-

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

-

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

-

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

-

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

-

Perustelut tiiviisti?

-

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatio tarkastelee ehdotusta uudesta lapsiperhepalvelusta erityisesti lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta.

Koordinaatio kannattaa lapsiperhepalveluiden räätälöimistä lapsen, nuoren ja perheen tarpeisiin sekä työskentelyn perustamista vuorovaikutukselliseen suhteeseen, dialogiin ja ratkaisukeskeiseen työtoteeseen sekä erilaisten menetelmien hyödyntämiseen. Lapsen, nuoren ja perheen yksilöllinen ja voimavarakeskeinen kohtaaminen edistävät osallisuuden ja yhdenvertaisuuden toteutumista.

Koordinaatio suhtautuu positiivisesti työntekijöiden pysyvyyden ja asiakasprosessien jatkuvuuden vahvistamiseen palveluissa, mutta huolta herättävät työntekijöiden osaamiseen ja erikoistumiseen liittyvät kysymykset. Erikoistuneille palveluille on tarvetta myös jatkossa, ja esimerkiksi pienten lasten osallisuuden ja yhdenvertaisuuden vahvistamiseksi tarvitaan erilaisia menetelmiä ja osaamista kuin nuorten kanssa toimittaessa. Vaarana on, että jos lakisääteiset palvelut määritellään lainsäädännön tasolla löyhästi, hyvinvointialueet eivät resurssien niukkuuden vuoksi pysty tarjoamaan erikoistuneita lapsiperhepalveluita.

Palvelurakenteen joustavuuden lisääminen on sinällään kannatettava tavoite, mutta koordinaatio näkee ehdotuksessa merkittävän riskin alueellisen eriarvoisuuden lisääntymiseen. Lapsen oikeuksien toteutuminen edellyttää lapsen ja perheen tarpeisiin perustuvan tuen tarjoamista eri alojen ammattilaisten asiantuntemusta hyödyntäen. Ehdotuksen mukaisen lakimuutoksen myötä on vaarassa syntyä rakenteita, jotka vaikeuttavat moniammatillisen yhteistyön toteuttamista lapsen ja perheen parhaaksi.

Lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin perustuvia palveluita ei ole alueilla yhdenvertaisesti saatavilla. Erityisesti tilanteessa, jossa hyvinvointialueiden taloudellinen tilanne on haastava ja säästöpaineeet ovat, on vaikea nähdä, että alueet ilman lainsäädännön velvoittavaa ohjausta tarjoaisivat ja kehittäisivät erikoistuneempia palveluita, joita lapsen oikeuksiin ja tarpeisiin perustuva räätälöinti edellyttäisi. Riskinä on, että lapsen ja perheen asuinpaikka määrittelisivät jatkossa sen, millaista apua perheen on haastavassa tilanteessa mahdollista saada. Osalla alueista olisi saatavilla laaja palveluvalikoima erikoistuneine palveluineen, kun taas toisaalla vain kaikkein riisutuin palvelumuoto.

Lakiesitys herättää kaiken kaikkiaan huolen siitä, vastataanko lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin jatkossa nykyistä heikommin. Koska esitykseen sisältyy myös säästötavoitteita, on riskinä, että löyhentynyt sääntely johtaa käytännössä palveluiden vähenemiseen. Varhaisen tuen palveluiden heikkenemisestä aiheutuu painopisteen siirtymistä raskaisiin, lakisääteisiin palveluihin, mikä ei ole inhimillisesti eikä taloudellisesti tavoiteltavaa. Alueiden lisääntyvä valta määrittellä palvelunsa itsenäisesti vaikeuttaa myös palveluiden vaikuttavuuden arviointia ja seurantaan sekä sitä kautta tietopohjaista päätöksentekoa.

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

-

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4) Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Lakiesityksen tavoitteena on lisätä sosiaalihuollon asiakastyön joustavuutta ja varmistaa, että asiakkaat saavat tarvitsemansa tuen nykyistä oikea-aikaisemmin. Tavoitteet ovat lähtökohtaisesti kannatettavia, mutta Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatio näkee ehdotetuissa muutoksissa merkittäviä riskejä erityisesti lapsiperheiden osallisuuden ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta.

Esitetty lakimuutos tarkoittaisi hyvinvointialueilla käytännössä lapsiperheiden palvelutarpeen arviointiyksiköiden poistumista, mikä kasvattaisi niin sanotun ensiarviotyön painoarvoa sosiaalihuollon asiakkuuden portinvartijana. Koordinaatio näkee tässä riskin siihen, että varsinaisen

asiakkuuden kynns todellisuudessa nousee, ja erityisesti heikoimmassa asemassa olevat perheet jäävät entistä useammin palvelujen ulkopuolelle.

Päällekkäisten ja tarpeettoman laajojen arviointien välttäminen on lähtökohtaisesti tavoiteltavaa, mutta lakiesitys vaikuttaa perustuvan oletukseen siitä, että asiakkaat tuntevat palvelujärjestelmän, luottavat siihen, tuovat oma-aloitteisesti esiin tuen tarpeensa ja saavat niihin parhaiten vastaavia palveluita. Tämä ei useinkaan vastaa todellisuutta, vaan erityisesti heikommassa asemassa olevien lapsiperheiden kohdalla tarpeiden tunnistamiseen tarvitaan aikaa, luottamuksen rakentamista ja kasvokkaista vuorovaikutusta. Käytännössä ensiarviointitoteutetaan todennäköisesti puhelimitse tai etäyhteydellä, mikä voi saattaa perheet eriarvoiseen asemaan. Perheiden mahdollisuudet tuoda omia palveluntarpeitaan esiin vaihtelevat (esim. kielitaito, viranomaispelko), mikä voi johtaa tilanteeseen, jossa heidän todellinen palveluntarpeensa jää tunnistamatta ja tuki saamatta.

Lakiesitykseen sisältyy myös velvoite henkilökohtaisen asiakaskeskustelun järjestämisestä seitsemän vuorokauden kuluessa sosiaalihuoltoa koskevan asian vireilletulosta. Jää kuitenkin epäselväksi, miten keskustelun toteutuminen ja laatu määritellään. On tärkeää varmistaa, että keskustelu on asiakkaan näkökulmasta ymmärrettävä, hyödyllinen ja osallisuuden kokemusta vahvistava - ei pelkästään hallinnollinen, määräajassa toteutettu toimenpide. Lapsen oikeudesta tulla kuulluksi häntä koskevissa asioissa on huolehdittava myös silloin, kun arviointi kohdistuu koko perheen tilanteeseen. Lapsen osallisuutta ja yhdenvertaisuutta vahvistavien menetelmien käyttöönottoa sekä niihin liittyvää ammattilaisten osaamista tulisi vahvistaa myös kansallisella ohjauksella.

Lakiesityksen perusteella lyhytaikaisia palveluita voitaisiin myöntää myös ilman omatyöntekijää ja laajaa palvelutarpeen arviointia. Tämä herättää kysymyksen siitä, millä perusteella palveluita jatkossa tarjotaan ja kenelle vastuu tarpeiden tunnistamisesta kuuluu. Varhaisen tuen palveluiden yhdenvertaisuus ei toteudu, jos niiden saanti perustuu asiakkaan omaan palvelujärjestelmän tuntemukseen. Esimerkiksi vieraskielisten perheiden tiedetään jo nyt alikäyttävän varhaista tukea, kun taas heidän osuutensa raskaammassa palveluissa, kuten lastensuojelun sijoituksissa, korostuu. Myös lainsäädännön tulisi aktiivisesti ohjata siihen, että varhaisen tuen palveluita suunniteltaisiin saavutettaviksi myös heikommassa asemassa oleville ryhmille.

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatio pitää myönteisenä ehdotusta omatyöntekijän nimeämisestä erityistä tukea tarvitseville asiakkaille. Lapsen edun näkökulmasta olisi kuitenkin keskeistä, että omatyöntekijän nimeäminen laajennettaisiin koskemaan kaikkia palveluita saavia lapsiperheitä riippumatta siitä, onko lapsella tunnistettu erityisen tuen tarve. Monet perheet ovat samanaikaisesti esimerkiksi terveydenhuollon ja ehdotetun mukaisen lapsiperhepalvelun asiakkaita. Omatyöntekijämallin laajennus tukisi palvelujen yhteensovittamista ja oikea-aikaisen tuen mahdollistamista tilanteissa, joissa palvelutarpeet muuttuvat.

Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatio tuo lisäksi esiin lapsiperhepalveluiden ammattilaisten usein esittämän toiveen perhekohtaisen työn mahdollistamisesta ja vahvistamisesta myös lainsäädännön keinoin. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että tilanteissa, joissa sekä lapsella että vanhemmalla on erityisen tuen tarve, perheen prosessilla olisi yksi yhteinen omatyöntekijä, joka vastaisi perheen palvelukokonaisuudesta. Nykykäytännöissä lapsen ja aikuisen omatyöntekijät eivät aina tee riittävää yhteistyötä, mikä voi johtaa päällekkäiseen työhön ja ristiriitaisiin asiakassuunnitelmiin. Perhekohtainen toimintamalli vahvistaisi lapsen edun toteutumista, lisäisi palveluiden vaikuttavuutta ja vähentäisi resurssien hukkaa.

Lakimuutoksen yhteydessä tulee huolehtia myös siitä, että omatyöntekijällä on suhteessa asiakasmäärään riittävät resurssit ja osaaminen lapsen oikeuksiin perustuvan, perhekohtaisen tuen tarjoamiseen. Lasten ja nuorten osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon kokemukset vahvistavat arjen turvallisuutta ja hyvinvointia. Käytännössä osallisuuden toteutuminen edellyttää esimerkiksi lapsen ja nuoren nähdäksi ja kuulluksi tulemisen kokemusten tukemista kiireettömissä kohtaamisissa. Huomiota on kiinnitettävä myös siihen, miten sosiaalihuollon mukaisen tuen toteutumista arvioidaan.

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

-

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

-

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

-

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

-

Perustelut tiiviisti?

-

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

-

Perustelut tiiviisti?

-

Weckström Elina
SOS-lapsikylä - Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatio
(ESR+)